LIFE Ze života hmyzu a nová Místa pro přírodu

Pozemkový spolek Čertoryje nezahálí. Díky projektu LIFE Ze života hmyzu začal působit na řadě nových lokalit.

TEXT IVANA JONGEPIEROVÁ, JITKA ŘÍHOVÁ, JIŘÍ CHUDÍČEK

Kořeny pozemkového spolku Čertoryje sahají až do roku 1985. Tehdy začala ZO ČSOP Bílé Karpaty se skupinou dalších dobrovolníků čistit bývalé louky v dnešní NPR Čertoryje, které byly hustě zarostlé hložím.

Po revoluci vystřídala dobrovolníky (především z hnutí Brontosaurus) profesionální skupina pracovníků na náhradní vojenské službě. Tím se akční rádius rozšířil o několik dalších území. V roce 1997 byl akreditován Pozemkový spolek Čertoryje a během let dozrála údržba a obnova luk do dnešní podoby. Nejenže se staráme o květnaté louky v šesti maloplošných chráněných územích v jihozápadní části Bílých Karpat, ale také usilujeme o obnovu druhově bohatých travních porostů. Na starosti máme i několik území mimo CHKO Bílé Karpaty, včetně přilehlého Pomoraví. Celkem se jedná o více než 230 ha.

FOTO: IVANA JONGEPIEROVÁ

Před zásahem.

Projekt LIFE

Obnovit bývalé louky, které jsou zarostlé dřevinami, je nákladná a dlouhodobá záležitost, a tak jsme uvítali možnost zapojit se od roku 2017 do mezinárodního projektu LIFE se zkráceným názvem Ze života hmyzu. Stali jsme se jedním ze šesti řešitelů tohoto projektu, kde hlavním příjemcem dotace je AOPK ČR. Cílem projektu je zlepšit podmínky pro vybrané ohrožené druhy hmyzu v přeshraniční oblasti Západních Karpat (Beskydy a Bílé Karpaty na české a slovenské straně) a propojit metapopulace těchto druhů. V našem případě se jedná především o roháče obecného, ale také o zde vyhynulého modráska černoskvrnného. Možná je jen zbožným přáním, že se obnoví krátkostébelný travní porost s mateřídouškou, aby se tento motýl sem mohl vrátit.

Obnova bezlesí je však jen menší částí projektu. Významnou část zaujímá obnova pařezin a pastevních lesů. Prostě tvorba světlých lesů, a to na pozemcích, které jsou v katastru nemovitostí stále vedené jako trvalý travní porost. (Na stávajících lesních pozemcích jsou tyto činnosti vzhledem k současné legislativě bohužel značně problematické.) K tomu je však potřeba k pozemkům získat uživatelská či vlastnická práva, což je na východní Moravě s rozdrobeným vlastnictvím a nedokončenou digitalizací parcel hodně tvrdý oříšek.

Výběr lokalit

Původně jsme si vyhlédli zanedbanou lokalitu nad Hroznovou Lhotou, ale nakonec se nám zde vlastnická ani uživatelská práva nepodařilo získat. Kvůli tomu jsme první rok

Jedna z monitorovacích ploch po zásahu.

FOTO: IVANA JONGEPIEROVÁ

FOTO: JAN MORAVEC

Výřez na Dobrých horách.

projektu ztratili hledáním dalších zanedbaných pozemků v širším okolí původní lokality.

Pozornost jsme přesunuli na lokalitu **Smolenky** u Radějova, kterou tvořilo více než 9 hektarů dřevinami zarostlých pozemků na terasách, doposud v katastru nemovitostí vedených jako trvalý travní porost. Radějovský katastr ještě není digitalizován, což hodně ztížilo identifikaci parcel. Pro obnovu hospodaření v tomto území jsme vybrali nejvhodnější část, složenou z asi 40 parcel, patřících zhruba 30 vlastníkům. Zpočátku byli vlastníci dosti nedůvěřiví k samotné podstatě a organizaci projektu. Každý z nich má totiž k tomuto místu silný citový vztah. Všichni vzpomínali na léta, kdy se svými předky na těchto pozemcích hospodařili a jak krásně tam bylo. Nebylo to snadné, ale postupně jsme mnohé vlastníky přesvědčili, že pokud chtějí tuto krásu obnovit, je nejlepším řešením nám své pozemky svěřit do péče.

V projektu jsme měli plánovány finance na nákup 5 ha, nakonec jsme do vlastnictví získali jen 3,2 ha a propachtovali 0,6 ha. Na další parcely jsme zatím vlastnická či uživatelská práva nezískali, většinou z administrativních důvodů (neznámí vlastníci, nevyřízené dědictví apod.).

Protože jsme se v projektu zavázali k vyčištění 10 ha zarostlých pozemků, byli jsme nuceni hledat další pozemky. Ty jsme nakonec nalezli na čtyřech lokalitách v katastru obce Kněždub – **Dobré hory**, **Leskovky**, **Skleněný vrch** a **Vlčí**. Jejich společným znakem je to, že se jedná o bývalé louky a sady na svazích nad místními toky, které z velké části jejich majitelé už dávno opustili. Tvořeny byly pestrou mozaikou sukcesních stadií od několika sadů, stále udržovaných svými majiteli, přes hložím zarostlé plochy, místy se zbytky teplomilné vegetace, na nejdéle opuštěných místech pak s mladými dubohabřinami. Na podzim 2019 jsme se pustili do kontaktování vlastníků pozemků. Celkem jsme obeslali 149 soukromých vlastníků, 3 obchodní firmy, 1 myslivecký spolek, 2 zemědělské podniky a Státní pozemkový úřad. Jednání probíhala korespondenčně poštou, e-mailem, telefonicky i osobně. 40 soukromých vlastníků jsme navštívili vícenásobně.

Výsledkem bylo získání 1,85 ha do vlastnictví a 3,99 ha do pachtu. Díky vstřícnému přístupu místních zemědělců jsme získali podpachtovní smlouvy na 4,66 ha částí pozemků, které zarůstaly náletem.

Certifikace pozemků

Získáním vlastnických práv však problémy neskončily. Pro zajištění udržitelnosti projektu je třeba zajistit prohlášení vlastníka, že se zdrží jakýkoli negativních zásahů, které by byly v rozporu s realizovanými opatřeními.

Abychom splnili podmínky výkupu pozemků z dotace programu LIFE, bylo potřeba najít způsob, jak zapsat do

Vstavač vojenský na Vlčí.

FOTO: JAN MORAVEC

FOTO: JAN MORAVEC

Místo pro přírodu

Uplynulý půlrok byl na výkupy velmi bohatý. Ještě na přelomu loňského a letošního roku se povedlo vykoupit 0,3 ha na tzv. Velké louce na Zbytkách a (z daru Nadačního fondu Veolia) 4,5 ha na nové lokalitě – bývalém odkališti Jívka na Broumovsku. Během jara pak kromě prvního pozemku na Dobrých horách, o kterých mimo jiné pojednává tento článek, i klíčový podíl na jednom pozemku na Bělé, spoluvlastnictví 6 hektarů lužního lesa V Lyngu a také další novou lokalitu – Horky u Kounic na Nymbursku s výskytem hořečku nahořklého.

Podrobnější informace najdete na www.mistoproprirodu.cz či na www.facebook.com/mistoproprirodu.

Na další výkupy můžete přispět na konto veřejné sbírky 9999922/0800.

katastru nemovitostí, že pozemky budou sloužit pro ochranu přirozeného prostředí. Katastrální úřad v České republice však neumožňuje zapsat tuto formulaci do poznámky při výkupu pozemků, jako je tomu v jiných státech Evropské unie. Proto bylo potřeba vymyslet variantu, jak tuto podmínku splnit. Využili jsme k tomu takzvanou certifikaci pozemků, postup v rámci hnutí pozemkových spolků sice již dávno vymyšlený, ale zatím nepříliš odzkoušený. Spočívá v uzavření smluv o zřízení předkupního práva, reálného břemene a služebnosti užívání mezi pozemkovým spolkem coby vlastníkem pozemků a Českým svazem ochránců přírody (ústředím) a jejich následném vložení do katastru. Pozemkový spolek se tímto zavazuje k určitému způsobu hospodaření či zdržení se některých činností na certifikovaných pozemcích a ústředí ČSOP přebírá zodpovědnost za pozemky pro případ, že by se pozemkový spolek z jakýchkoli důvodů přestal o dané pozemky starat. Zároveň smlouvy díky předkupnímu právu výrazně omezují zcizitelnost pozemků. Tuto variantu jsme mnohokrát konzultovali a máme ji předběžně odsouhlasenou poskytovatelem dotace.

Místo pro přírodu

Protože se nám i poté, co jsme finanční prostředky určené k nákupu pozemků z programu LIFE vyčerpali, ozvalo několik vlastníků ochotných své parcely prodat, požádali jsme ČSOP o zařazení lokalit do kampaně Místa pro přírodu a o výkup pozemku z veřejné sbírky. Zatím tak bylo zakoupeno 10 parcel o celkové výměře 0,57 ha v lokalitách Leskovky, Vlčí a Dobré hory.

Výřez dřevin

Před zahájením prací v roce 2018 jsme za použití GPS vždy identifikovali parcely určené k čištění. Vlastní výřez zajistili pracovníci naší organizace a tři dodavatelské lesnické firmy. Původně jsme počítali s tím, že veškerá hmota bude zeštěpkována a z lokalit odvezena. Bohužel se díky nadbytku dříví situace změnila a o štěpku přestal být zájem. Přesto se nám přibližně polovinu biomasy ve štěpce podařilo odvézt. Zbytek pak musel být spálen.

Přestože je pálení obecně považováno za nevhodné, poškozující životní prostředí, má oheň v přírodě své nezastupitelné místo. Na (starší) spáleniště je například vázáno několik desítek druhů hub. Na Smolenkách byly již rok po pálení dřevní hmoty nalezeny šupinovka spáleništní a hnojník spáleništní. Ohněm uvolněné místo pak poskytne i příležitost ke klíčení rostlinám, které nesnáší velkou konkurenci okolní vegetace.

V roce 2019 byly ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty na lokalitách Smolenky, Dobré hory, Leskovky a Skleněný vrch založeny trvalé monitorovací plochy o výměře 10 × 10 metrů, na kterých je sledována sukcese po likvidaci dřevin. Odstranění dřevin má na luční vegetaci neuvěřitelně rychlý vliv. Na jedné z ploch u Radějova bylo před zásahem zapsáno 33 druhů, v následujícím roce pak 89 druhů, včetně lilie cibulkonosné.

Jak dále?

Vyčištěné pozemky budou vyžadovat naši péči i nadále. Část bude udržována jako travní porost, kde bude pravidelná seč kombinována s přepásáním otav ovcemi. Plochy se vzrostlými stromy chceme využívat jako pastevní les a další část obhospodařovat jako pařeziny, tedy udržovat zde nízký les pravidelným kácením po cca 20–30 letech.

Za velmi důležitou považujeme obnovu původních luk v lokalitě Dobré hory, protože má velký význam jako donorová plocha (zdroj semen původních druhů) pro obohacení sousedícího pozemku. Ten byl před 15 lety osetý regionální travinobylinnou směsí a postupně se do něj šíří další druhy z okolí, například hvězdnice chlumní.

Závěr

Obnovou péče o lokality u Kněždubu a Radějova jsme zajistili vhodné podmínky nejen cílovému druhu projektu LIFE roháči obecnému, ale stovkám dalších druhů rostlin a živočichů. Nezanedbatelné je také hledisko krajinářské i spolupráce s místním obyvatelstvem – po pominutí pandemie bychom chtěli uspořádat exkurze pro obyvatele Radějova i Kněždubu, abychom je seznámili s bohatstvím, které mají za humny a o které málem přišli.

Chtěli bychom touto cestou poděkovat všem, kdo nám s realizací obnovy všech výše uvedených lokalit pomáhali.

Autoři jsou členy ČSOP Bílé Karpaty alias pozemkového spolku Čertoryje. Kontakt – csop@bilekarpaty.cz